

Sayı : 5539

Tarih : 17.05.2024

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Kamusal alanda anadil kullanımının engellenmesinin neden olduğu sorunların tespiti ve çözüm yollarının geliştirilmesi amacıyla Anayasa'nın 98 inci, İçtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılması için gereğini arz ve teklif ederiz. 15.04.2024

Meral DANIŞ BEŞTAŞ

Erzurum Milletvekili

GEREKÇE

Dil; bireysel ve kültürel kimliğin oluşumunun ana unsurudur. Yani bireyler için olduğu kadar sosyolojik ilişki bakımından da bireyin kendini tanımlaması noktasında temel bir referanstır. Buradan hareketle, ulusal dilde zorunlu eğitim, kamu makamları önünde ulusal dilin kullanılma gerekliliği ve zorunlu askerlik gibi uygulamaların bir ülkede dilsel bütünlüğü yaratmak amacına yönelik olarak şart koşulmasına karşın, anadil kullanımının topyekûn engellenmesi toplumsal kırılmalara ve hatta telafisi imkansız zararlara yol açmaktadır. Örneğin sosyolojik açıdan kullanılmayan dilin zamanla unutulup ölü dillere dönüşmesi şeklinde tezahür edebilecek nitelikteki zararlar bu bakış açısının ürünüdür.

Bireyin dilini kullanımına dair hakları dil hakları kapsamındadır ve bu hak; ayırım yasağı, ifade hürriyeti ve özel yaşama saygı gibi genel insan hakları standartlarından doğmuştur. Yine dili kullanım özgürlüğü, ifade özgürlüğü ile doğrudan ilgilidir. Uluslararası sözleşmelerde dil haklarıyla ilgili azınlık dillerinin eğitim, yargı, kamu yönetimi, medya ve ekonomik, sosyal ve kültürel hayatta kullanımıyla ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda, özel işler ve ticari ilişkilerde, idari makamlar önünde ve kamu hizmetlerinde, medyada, yargı makamları önünde ve eğitim alanında azınlık dilinin kullanımı ile azınlık dillerinde ad ve soyada sahip olmak gibi dil haklarından bahsedilmektedir. Bu husus uluslararası hukuk tarafından benimsenmiştir

ve azınlıkların dilsel haklarından çok, kanun önünde eşitlik ve ayrımcılığa tabi tutulmama ve adil yargılanma koşullarının sağlanmasıyla ilgilidir. Azınlıklar, kendi anadillerini kamu otoriteleriyle olan ilişkilerinde kullanma haklarını, geleneksel olarak var oldukları bölgelerde, önemli sayıda oldukları zaman ve yeterince talep olduğu takdirde elde etmektedirler. Oysa bu durum dahi ayrımcılığa tekabül eden bir haldir.

Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde, AB üyeliğinin siyasi kriterleri olan Kopenhag Kriterlerinin gereğini yerine getirmek amacıyla "3984 Sayılı Kanun" gözden geçirilerek, kanuna yapılan eklemeye, Türkçe dışındaki dillerde yayın yapılması mümkün kılınmıştır. 2004 yılında ise TRT'ye verilen tekel kaldırılmış, yayın yapabilme hakkı ulusal radyo ve kanallara da tanınmıştır.

Ancak yapılan yasal düzenlemeler, palyatif olduğu için keyfiliği de beraberinde getirmiştir. Çeşitli alanlarda, anadili kullanımının yanı sıra farklı dillerde kamusal hizmet sağlanması AB uyum yasaları ile birlikte pratiğe aktarılmış; 2932 Sayılı yasanın kaldırılması ile yasaklar dönemi nispeten sona ermiştir. Her ne kadar anayasal ve yasal pek çok değişiklik hayata geçirilmiş ise de iktidar; konjonktüre göre dil haklarını istediğinde yasaklama, istediğinde kullanıma açma pratiğini benimsemiştir. Bu anlamda Anayasanın 3. maddesini de keyfi bir şekilde yorumlama geleneği edinilmiş, meselenin hayatiliğinden ziyade kendi yürüttükleri siyasetin gereklilikleri ön planda olmuştur. Örneğin 26. Yasama Döneminde sunmuş olduğum "Kamu Hizmetlerinin Anadillerde Yerine Getirilmesi Hakkında Kanun Teklifi"; Meclis Başkanlığınca kabul edilerek ilgili komisyonlara havale edilmişken, 27. Ve 28. Yasama Dönemlerinde aynı kanun teklifi, Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu durum, anadiline olan yaklaşımın ve ortaya konulan pratiğin keyfiliğini göstermektedir. Oysa kurallar, tek bir kişinin tekelinde olamayacağı gibi, keyfi bir şekilde de yorumlanamaz.

Diğer yandan Anayasanın 3. maddesi, kamusal alanda anadil kullanımını yasaklamamaktadır. Buradaki vurgu resmi dile dönük olup, yasaklayıcı bir hüküm yoktur. Ayrıca Anayasa'nın 12. Maddesinde yer alan "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir" hükmü kişi hak ve hürriyetlerinin geliştirilmesi; 10. Maddesindeki "Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar." hükmü de devletin her türlü faaliyetinin, tüm vatandaşlar için eşit bir biçimde yürütülmesi maksadını haizdir.

Bu bağlamda kişinin anadilinde konuşabilme ve hizmet alabilme hakkının, doğrudan kullanılmasının önündeki engellerin kaldırılması, böyle bir hakkın kullanımının, yöneticilerin keyfi uygulamalarına bağlı olmaktan çıkarılarak yasal bir statüye kavuşturulması evrensel hukuk normları bağlamında da elzemdir. Buradan hareketle halkın talep ve eğilimleri doğrultusunda kamusal alanda anadil kullanımına dair engellerin kaldırılması ve anadilde hizmetlerin verilmesi toplumsal bütünleşme için olduğu kadar bireyin yaşamsal faaliyetlerini yerine getirmesi noktasında da büyük öneme sahiptir.

2	ÇİÇEK OTLU	İSTANBUL	G. otlu
3	MAHMUT DİNDAR	VAN	Mahmut Dindar
4	NEJLA DEMİR	AĞRI	Nejla
5	HALİDE TÜRKOĞLU	DİYARBAKIR	Halide
6	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	Ömer Faruk
7	ÖZGÜL SAKİ	İSTANBUL	Özgül
8	AYŞEGÜL DOĞAN	ŞIRNAK	Ayşe Gül
9	MEHMET RÜŞTÜ TIRYAKI	BATMAN	Mehmet
10	ZÜLKÜF UÇAR	VAN	Z. Uçar
11	KAMURAN TANHAN	MARDİN	Kamuran
12	HÜSEYİN OLAN	BİTLİS	Hüseyin
13	SEVİLAY ÇELENK ÖZEN	DİYARBAKIR	Sevilay
14	YILMAZ HUN	IĞDIR	Yılmaz
15	ÖZNUR BARTİN	HAKKARİ	Öznur
16	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	Sabahat
17	ALİ BOZAN	MERSİN	Ali
18	ADALET KAYA	DİYARBAKIR	A. Kaya
19	ÖMER ÖCALAN	ŞANLIURFA	Ömer
20	HEVAL BOZDAĞ	AĞRI	Heval